

МЕХАНІЗМ АКТУАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПРОФЕСІЙНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА

Р.К. Серьожникова

Донецький національний технічний університет

В статті розглядається організаційний аспект механізму актуалізації творчого професійного потенціалу майбутнього інженера в умовах креативного середовища, що реалізується через стадії: орієнтовано-професійна, навчально-освітня, професійно-практична і професійно-творча.

Реформування системи інженерної освіти визначає проблему пошуку нових шляхів організації освітнього простору, якій забезпечує самореалізацію, самоактуалізацію майбутнього фахівця.

У цьому сенсі професійна підготовка майбутнього інженера розуміється як процес – “сходження до суб’єктності студента” (М. Каган), “безперервне становлення цілісності особистості суб’єкта” (М. Сергеев), “надання студентові можливості самореалізуватися” (Л. Мітіна), характер і закономірності протікання якого зумовлені онтологічними особливостями становлення студента як суб’єкта, що забезпечується двома процесами – осмисленням (збагачення цінностей сенсами) і усвідомленням (перетворення сенсів у цінності – формування професійного менталітету), які і складають професійну самосвідомість [4].

Процес навчання буде ефективним, якщо студент розуміє, вірніше, робить для себе зрозумілішим власний процес навчання. З цією метою вводимо такі принципи креативного навчання як сукупність трьох складових :

- усвідомленості (досягається у ході рефлексії процесу і результату);
- управління суб’єктною активністю (самоорганізація);
- самовираження – зміни (з метою поліпшення) з наступним розвитком в процесі постійного руху від одного стану до іншого: від менш ефективного до результативнішого [6].

Ми вважаємо, що в рефлексивній поверненості студента на себе формується досвід творчої діяльності через актуалізацію креативності, а студент з пасивного “поглинача готового” знання перетворюється на активного суб’єкта пізнання [5].

Акцентуючи увагу на «актуалізації» в процесі професійної підготовки майбутнього інженера, ми за основу брали *актуалгенез*,

розроблений О. Варламовою, І.Семеновим, С. Степановим та ін.[2], що характеризується тим, що у якості головного джерела розвитку людини виступає її саморозвиток. Коли людина здобуває здатність до самопородження смислів (до смислотворчості), вона знаходить можливість саморозвитку через культивування творчих цінностей. Саме із цього типу психогенезу джерело розвитку людини принципово міняє свій характер, при цьому системоутворювальні характеристики більш простих типів психогенезу інтегруються в рефлексивно-інноваційний творчий потенціал людини.

Джерелом актуалізації є власний рефлексивно-творчий потенціал студента, який не можна придбати в процесі освіти як знання, уміння, навички. Він передається в процесі співтворчості, але далі культивується людиною в собі самої

До педагогічних умов ефективної реалізації механізму актуалізації творчого педагогічного потенціалу студента в процесі професійної підготовки в університеті віднесено:

- науково-методичне забезпечення професійно-творчого становлення;

- креативне управління процесом навчанням;

- наявність креативного освітнього середовища;

- орієнтацію педагогічного процесу на розроблену концептуально-теоретичну модель формування творчого педагогічного потенціалу майбутнього інженера, екстраполяцію її основних положень на зміст навчальної та практично-орієнтованої підготовки;

- оптимальність комплексу організаційно-методичних засобів, спрямованих на розвиток суб'єктної активності і педагогічної рефлексії майбутнього викладача економіки;

- інтегративно-диференційне забезпечення навчальної діяльності [5].

В основу роботи зі студентами покладено суб'єктноутвореність, що дозволяє посилити їхню особистісно орієнтовану та професійно орієнтовану діяльність. При цьому, враховували концептуальні наукові позиції у навчанні студентів: теорію малих груп; теорію групової психотерапії; концепцію професійної орієнтації; концепцію дії педагогічних технологій, концепцію індивідуально-диференційного навчання [7].

У механізмі актуалізації творчого професійного потенціалу студента в процесі професійної підготовки виділяємо стадіальний розвиток, що відповідає певному наповненому змістово періоду професійного становлення та сприяє творчому розвитку студента, а

саме: механізм актуалізації творчого професійного потенціалу студента в креативному середовищі містить такі стадії:

I – орієнтовно-професійна стадія (професійне самовизначення студента);

II – навчально-освітня стадія (вибір зразка для наслідування; формування її ціннісного ставлення до професійної діяльності);

III – професійно-конструктивна стадія (досягнення наслідування й ідентифікація; формування образу творчої професійної діяльності, образу інженера – творця);

IV – професійно-практична стадія (рефлепрактична діяльність, що передбачає освоєння конкретних психотехнологій, які забезпечують становлення творчої позиції в контексті самоактуалізації творчого професійного потенціалу);

V – професійно-творча стадія (усвідомлення себе як майбутнього інженера – творця) (дивись рисунок).

Орієнтовно-професійна стадія охоплює період професійної адаптації, метою якої є ознайомлення студентів з особливостями педагогічної професії та навчальною діяльністю.

Метою навчально-освітньої стадії є розширення професійних знань, умінь і навичок, а також організація творчих справ студентів, вдосконалення системи суб'єкт-суб'єктної взаємодії, що сприяє суб'єктноутворюваності. У процесі реалізації професійно-освітнього компонента креативного середовища особливу увагу необхідно звертати на вибір студентами проблеми і теми індивідуального проекту.

На професійно-конструктивній стадії активно використовуються ситуації інформаційно-пізнавальної взаємодії студента із авторами різних наукових текстів, що сприяє об'єднанню у професійній самосвідомості студента різних за функціональною спрямованістю суб'єктних "образів Я", формуванню багатомірної особистості, що виступає як ієрархічно організована сукупність безлічі суб'єктних "Я" та зумовлює ставлення його позиції інженера-дослідника в широкому значенні цього слова.

Професійно-практична стадія охоплює період висвітлення особливостей рефлексивно-гуманістичної психології співтворчості, механізму креативної самоактуалізації [4] через структурно-функціональний спектр розвитку особистості як гуманітарної системи.

Особливістю професійно-творчої стадії є рефлепрактика як метод розвитку творчого потенціалу студента. Для організації рефлексивно-інноваційного практикуму необхідно обрати групову

форму соціально-психологічної роботи. Рефлепрактика – це психолого-педагогічна програма розвитку рефлексивних і творчих здібностей її учасників, заснована на способах саморозвитку в процесі співтворчості. Основою рефлепрактики є імаго-метод. Імаго-метод – це метод створення образу самого себе за допомогою спеціальних прийомів: переказу психолого-педагогічних текстів із переведенням розповіді в задалегідь заданий діалог; імпровізований діалог; імпровізації задалегідь заданої ситуації та ін. Застосування методу припускає ієрархічне наростання. На початковій стадії студенти виступають у ролі оповідача або слухача. Первісна й основна форма – розповідь від якого-небудь імені. Уживаючись в образ, людина переживає усі ті почуття, які уявлювана особа повинна випробовувати в певній ситуації. Сценарій рефлепрактики “ Я у світі професії” включає три заняття практичного характеру: “Потенціал минулого”, “Моя професійна позиція”, “Обрії майбутньої творчої професійної діяльності” і два діагностувальних: “Динаміка цінностей професійної діяльності”, “Самовизначення у професійному конфлікті”.

У процесі рефлепрактики особливе значення надається інтерпретації наукових текстів, умінню обґрунтувати та відстояти свою позицію в діалозі. Спілкування з творами науковців, педагогів доводить парадоксальну особливість тексту перетворювати умовне в реальне й минуле в дійсне. У процесі рефлепрактики необхідно здійснити добір науково-професійних текстів в усіх варіаціях до навчальних курсів.

Запропонована педагогічна технологія зумовлює нову якість викладання та освоєння гуманітарних, психолого-педагогічних дисциплін, що сприяють формуванню професійної самоактуалізації майбутнього інженера, який зможе включатися в діалог з авторами наукових текстів, самотійно здобувати знання, самонавчатися.

Рисунок. Механізм актуалізації творчого потенціалу студента у процесі професійної підготовки

Література

1. Азаров Ю. П. Тайны педагогического мастерства / Ю.П.Азаров. – М.– Воронеж, 2004. – 431 с.
2. Варламова Е.П., Степанов С.Ю. Психология творческой уникальности человека/ Варламова Е.П., Степанов С.Ю. – М.: Институт психологии. РАН, 2002.– 256 с., ил.
3. Панов В.И. Психодидактика образовательных систем: теория и практика / В.И. Панов. – СПб.: Питер, 2007. – 352 с.; ил. – (Серия «Практическая психология»).5.
4. Серьожникова Р.К. Творчий педагогічний потенціал майбутнього викладача економіки: теорія і практика професійно-педагогічної підготовки в університеті непедагогічного профілю. Монографія./ Р.К. Серьожникова – Донецьк: ВДНЗ “ДонНТУ”, 2009. – 297 с.
5. Серьожникова Р.К. Особистісно-ціннісний підхід до розвиваючої освіти у вищій школі / Р.К. Серьожникова // Ноосфера і цивілізація. Випуск 8-9 (11)//Донецький національний технічний університет. – Донецьк, 2010.–С.170-175.
6. Серьожникова Р.К. Формирование креативной личности в процессе обучения в университете непедагогического профиля / Р.К.Серьожникова: материалы междунар. наук.-практич. конф.[«Перспективы развития языкового образования в неязыковом вузе»](20-21 мая 2010)/ Технологический институт в г. Таганроге. – Таганрог,2010. – С.331-338.
7. Серьожникова Р.К Креативный менеджмент (синергетический подход) как инновационная технология управления /Р.К. Серьожникова //Механізми управління розвитком соціально-економічних систем: Монографія/ за заг. Ред. О.В. Мартякової. – Донецьк: Двнз «ДонНТУ», 2010 . – С.55-65

Надійслана до редколегії 15.04.2011